

MIRON-ALEXANDRU DAMIAN

INTRODUCERE ÎN PEDAGOGIE
CONSIDERAȚII TEORETICE ȘI METODOLOGICE

EDITURA UNIVERSITARĂ
București, 2020

CUPRINS

CUVÂNT INTRODUCATIV.....	9
I. INTRODUCERE ÎN PROBLEMATICA EDUCAȚIEI.....	13
I.1. Educație și educabilitate	13
I.2. Pedagogia – știință și artă a educației	19
I.3. Didactica și obiectul său de studiu – procesul de învățământ.....	21
II. CARACTERISTICILE GENERALE ALE PROCESULUI DE ÎNVĂȚĂMÂNT	23
II.1. Complementaritatea și interdependența aspectelor formativ și informativ ale procesului de învățământ.....	23
II.2. Elevul ca subiect / obiect al educației în procesul de învățământ.....	25
II.3. Caracterul cibernetic al procesului de învățământ	27
III. CURRICULUM ȘI INSTRUIRE.....	32
III.1. Curriculum - precizari conceptuale și scurt istoric	32
III.2. Accepțiuni și grade de generalitate ale curriculum-ului	33
III.3. Curriculum-ul și formele educației	35
III.4. Articularea formelor de curriculum formal, nonformal și informal.....	40
IV. FINALITĂȚI ȘI DIMENSIUNI ALE PROCESULUI DE ÎNVĂȚĂMÂNT	43
IV.1. Idealul educațional și scopurile educației – finalități macrosistemice.....	43
IV.2. Dimensiunile procesului de învățământ.....	46
V. DESPRE ÎNVĂȚARE. DELIMITARE CONCEPTUALĂ ȘI RELAȚIA CU TERMENI PEDAGOGICI CONECȘI	53
V.1. Instruirea, informarea și formarea.....	55

V.2.	Predarea și învățarea	56
V.3.	Evaluarea.....	60
VI. TEORII PRIVIND ÎNVĂȚAREA		62
VI.1.	Teoria organizării cumulativ-ierarhice a învățării	63
VI.2.	Teoria psihogenezei conceptelor și operațiilor intelectuale.....	66
VI.3.	Teoria structurală a învățării	68
VI.4.	Teoria organizatorilor cognitivi	70
VII. PRINCIPIILE DIDACTICE.....		74
VII.1.	Scurt istoric și prezentare generală	74
VII.2.	Descrierea principiilor didactice	75
VII.3.	Caracteristici și funcții ale principiilor didactice	80
VIII. FINALITĂȚI MICROSISTEMICE - OBIECTIVELE PEDAGOGICE ALE PROCESULUI DE ÎNVĂȚĂMÂNT		82
VIII.1.	Prezentarea conceptului de obiectiv pedagogic	83
VIII.2.	Funcții ale obiectivelor pedagogice	85
VIII.3.	Taxonomia obiectivelor pedagogice	85
IX. FINALITĂȚI MICROSISTEMICE. NIVELUL OPERAȚIONAL.....		89
IX.1.	Operaționalizarea obiectivelor pedagogice.....	89
IX.2.	Precauții și exigențe în operaționalizarea obiectivelor pedagogice	91
IX.3.	Avantaje și limite ale operaționalizării	93
X. CONȚINUTUL PROCESULUI DE ÎNVĂȚĂMÂNT.....		96
X.1.	Delimitarea conceptului de conținut al învățământului	96
X.2.	Surse și valori fundamentale implicate în proiectarea conținuturilor.....	97
XI. ORDONAREA ȘI ORGANIZAREA CONȚINUTURILOR		102
XI.1.	Modalități de ordonare a conținuturilor	102
XI.2.	Organizare mono- și/sau interdisciplinară	104
XI.3.	Organizarea modulară a conținuturilor	108

XII. ORGANIZAREA CONȚINUTURILOR ÎNVĂȚĂMÂNTULUI - DOCUMENTELE ȘCOLARE	111
XII.1. Planul de învățământ.....	113
XII.2. Programa școlară.....	122
XII.3. Manualul școlar.....	125
XIII. STRATEGIA DIDACTICĂ	128
XIII.1. Delimitări și precizări conceptuale	128
XIII.2. Funcții îndeplinite de metodele didactice. Criterii de clasificare	130
XIII.3. Funcții îndeplinite de mijloacele de învățământ. Criterii de clasificare	132
XIV. PREZENTAREA PRINCIPALELOR METODEDE ȘI PROCEDEE DIDACTICE.....	136
XIV.1. Metode expositive.....	136
XIV.2. Metode euristice.....	140
XIV.3. Metode algoritmice	147
XV. EVALUAREA REZULTATELOR ÎNVĂȚĂRII (I)	153
XV.1. Introducere în problematica evaluării	153
XV.2. Delimitarea conceptului de evaluare. Evaluarea rezultatelor învățării și componentele sale. Forme de evaluare. Metode și procedee de evaluare și concretizarea rezultatelor.....	156
XV.3. Funcțiile evaluării	165
XV.4. Principalele repere ale sistemului de notare în învățământul preuniversitar	166
XVI. EVALUAREA REZULTATELOR ÎNVĂȚĂRII (II)	169
XVI.1. Tipuri de evaluare didactică. Randamentul școlar	169
XVI.2. Modele de evaluare. Progresul școlar. Succesul și insuccesul școlar. Cauze și factori determinanți.....	176
XVI.3. Erori frecvente în evaluare. Tipuri de examinatori.....	179
XVII. ORGANIZAREA ACTIVITĂȚILOR DIDACTICE.....	185
XVII.1. Școală și societate. Școala, o instituție în permanentă și necesară transformare	185
XVII.2. Cadrul și formele de organizare a activităților didactice	187
XVII.3. Modalități de organizare a activităților didactice.....	189
XVIII. PROIECTAREA PEDAGOGICĂ A INSTRUIRII.....	197
XVIII.1. Conceptul de proiectare pedagogică.....	197

XVIII.2. Modele de proiectare pedagogică.....	198
XVIII.3. Proiectarea activităților didactice	200
XVIII.4. Tipuri și variante de lecții.....	204
XIX. DIFERENȚIERE ȘI PERSONALIZARE A INSTRUIRII	210
XIX.1. Indivizi egali sau egalitate a șanselor?.....	210
XIX.2. Diversitatea ofertei educaționale. Conceptele pedagogice de diferențiere și personalizare a instruirii.....	212
XIX.3. Criterii și forme de diferențiere și personalizare a instruirii	213
XX. COMUNICAREA PEDAGOGICĂ. DIMENSIUNEA SPIRITUALĂ ȘI CONDIȚIA ETICĂ A RELAȚIEI FORMATOR–EDUCAT	219
XX.1. Comunicarea umană. Forme de comunicare.....	219
XX.2. Specificul comunicării pedagogice.....	222
XX.3. Modalități de comunicare. Randamentul comunicării. Exigențe ale unei comunicări eficiente	225
XX.4. Dimensiunea spirituală și condiția etică a relației formator– educat	229
ÎN LOC DE ÎNCHEIERE	237
BIBLIOGRAFIE	241
ANEXE.....	246

CUVÂNT INTRODUCTIV

*Un învățător adevărat când își formează ucenicii,
prin creșterea și prin învățătura ce le-o dă,
trebuie să se încarneze nepieritor în sufletul lor.
Învățătorul, ca sărmană persoană fizică, se
veștejește ... învățătura lui însă îl hipostaziază în
inima ucenicului.*

Gala Galaction, Roxana

Dacă ar trebui alese trei cuvinte pentru a descrie lumea contemporană, acestea ar putea fi **complexitate - dinamism - transformare**. Această triadă se reflectă într-un mod specific în realitatea românească, iar ultimul său termen este, din păcate, adesea sinonim cu **instabilitate**. Sistemul social impune cetățenilor săi o diversitate de roluri în continuă schimbare și le solicită o capacitate tot mai mare de adaptare la situații noi.

Dezvoltarea și diversificarea domeniilor cunoașterii și ale activității omului contemporan, amplificate de explozia informațională ce a condus la transformarea lumii în *satul global* de astăzi, impun cetățeanului mediu standarde din ce în ce mai ridicate privind cultura generală și de specialitate minime, care să-i poată asigura o bună integrare socio-profesională. Din acest motiv educația instituționalizată a căpătat treptat o pondere din ce în ce mai importantă în viața omului, însă în mod paradoxal rolul social al cadrului didactic nu mai este înțeles la adevărata lui valoare.

Formatorii, termen mediu între școală și comunitate, sunt cei care au misiunea educării generațiilor tinere, iar de activitatea lor depinde în bună măsură prosperitatea societății de mâine. Modul în care comunitatea îi percepe, modul în care îi privesc elevii și modul în care se privesc ei înșiși, constituie indicatori relevanți cu privire la statutul pe care societatea românească contemporană li-l recunoaște. Iar cum astăzi reușita în viață și importanța socială a individului sunt din ce în ce mai mult valorizate în

funcție de criterii economico-financiare, în ultimii ani, tot mai frecvent, dascălii sunt considerați fie o categorie defavorizată, fie drept privilegiați ai sorții, care trăiesc din munca lucrătorilor economiei productive. Valoarea muncii pe care o desfășoară este puțin înțeleasă, iar educației i se acordă din ce în ce mai puțină atenție, fiind adeseori neglijată sau privită cu ușurință.

Școala este unul dintre cele mai fine barometre ale societății. De locul pe care societatea, prin reprezentanții săi, i-l acordă, depinde bunăstarea viitoare, avertizau încă de acum trei decenii viitorologii (King și Schneider, 1993, pp. 164-168). Când educația instituționalizată încetează să fie o prioritate națională, iar instituția școlii este considerată o povară bugetară, este evident că valorile pe care societatea le consideră importante nu sunt cele care să-i asigure prosperitatea. Dacă România interbelică era o țară înfloritoare, aceasta s-a datorat în bună măsură și efortului a generației de dascăli care au reprezentat-o cu cinste. Din păcate, vremea în care proverbul „*Cine are carte, are parte!*” nu era un simplu slogan, ci realitate vie, este acum departe.

Carierea didactică reprezintă un drum dificil, presărat cu nenumărate bucurii, dar și cu decepții, marcat de privațiuni materiale, un drum a cărui parcurgere necesită voință și o mare capacitate de dăruire. Materia în care modelează învățătorul este omul în formare, iar de rezultatele muncii sale depinde viitorul întregii societăți. Responsabilitatea sa este deosebită, iar dincolo de o impecabilă pregătire profesională, ea devine vocație și necesită intuiție, talent și mult optimism.

Cel ce optează pentru această profesie va trebui să știe că, în pofida condițiilor nu întotdeauna favorabile în care își desfășoară activitatea, imaginea pe care o oferă și mesajul pe care îl transmite elevilor vor trebui să fie exemplare. Cunoașterea dezvăluită nu se adresează doar minții celui pe care-l formează, ci omului în plenitudinea sa, iar resorturile pe care le atinge aparțin unor lăcașuri atât de intime ale sufletului, încât eventualele erori în educație pot provoca pierderi dificil de recuperat mai târziu.

Un dascăl în adevăratul sens al cuvântului nu poate fi un simplu funcționar, și încă unul mediocru. În învățământul preuniversitar românesc de astăzi este vizibilă tendința de diminuare a ponderii formatorilor eficienți, competenți, până nu demult majoritari, printr-o „*separare a apelor*” în două direcții din ce în ce mai clar delimitate:

☞ *dascăli de vocație* - excelenți pedagogi, spirite enciclopedice și specialiști de mare profunzime, cei care înțeleg rolul școlii pentru sănătatea morală și spirituală a societății românești, pentru păstrarea identității culturale și naționale, și care acceptă să trăiască la limita subzistenței investind prin munca lor în viitorul neamului românesc;

☞ *dascăli de ocazie* - cei care caută un refugiu temporar, un loc de muncă cu program redus, proaspeți licențiați în așteptarea unui post mai bine plătit, studenți care încearcă să-și rotunjească veniturile, precum și cei mai puțin competenți și mai puțin capabili să găsească un loc de muncă decent remunerat, adesea slabi pedagogi și cu o pregătire de specialitate îndoielnică.

În timp ce prima categorie este din ce în ce mai slab reprezentată, cea de-a doua categorie tinde să devină dominantă. Calitatea educației instituționalizate scade, iar mobilitatea ridicată a forței de muncă din acest domeniu lasă puțin loc afirmării modelelor pedagogice, chiar dacă acestea există.

Redescoperirea profunzimilor relației tradiționale profesor-elev și adaptarea acestui tip de relație exigențelor societății contemporane ar putea orienta într-o anumită măsură linia învățământului românesc și în perspectivă a întregii societăți, printr-o întoarcere la un anumit tip de relații inter-umane, mai sincere și mai aproape de linia spirituală a poporului român. Într-o societate superficială și atașată valorilor efemere, întoarcerea la un sens mai profund al educației ar putea contribui la găsirea unei soluții pentru ieșirea României dintr-o criză care tinde să devină cronică. Pentru aceasta însă, școala românească are nevoie de spirite alese, de educatori de valoare, printre care vă veți putea număra și dumneavoastră, cei ce citiți aceste rânduri, dăruind mai departe din ceea ați învățat.

Or, unul din principalele obiective ale civilizației este în mod cert modificarea naturii intelectuale și morale a omului, într-un sens ce pare cel mai potrivit pentru a-i asigura maximum de bunăstare în cele trei direcții, economică, intelectuală și morală. Această modificare trebuie să fie generală și permanentă, sub sancțiunea ca genul uman să fie obligat să reînceapă, în fiecare moment, o muncă de Sisif. Un asemenea rezultat nu poate fi decât fructul unor eforturi mult prelungite, astfel încât ereditatea să aibă timp să transforme în calități organice ceea ce la început nu era decât produs trecător al educației.

Spiru Haret, *Mecanica Socială*

Ce vizăm ?

- Formarea vocabularului pedagogic prin însușirea conceptelor fundamentale
- Dezvoltarea interesului / susținerea motivației / determinarea unei atitudini favorabile și responsabile față de problematica disciplinei și față de profesiunea de dascăl
- Însușirea unui set de modele teoretice / informații utile / dexterități aplicative care să permită o valorificare practică optimă a bazei teoretice achiziționate
- Formarea unei orientări moderne, dinamice și prospective asupra problematicii cursului
- Realizarea conexiunilor intra- și interdisciplinare necesare formării unei concepții pedagogice coerente și unitare

I. INTRODUCERE ÎN PROBLEMATICA EDUCAȚIEI

I.1. Educație și educabilitate

I.2. Pedagogia – știință și artă a educației

I.3. Didactica și obiectul său de studiu – procesul de învățământ

Concepte-cheie:

<i>educație</i>	<i>didactică</i>
<i>educabilitate</i>	<i>didactică generală</i>
<i>pedagogie</i>	<i>didactică de specialitate</i>
	<i>proces de învățământ</i>

I.1. Educație și educabilitate

Întreaga existență a omului este pusă sub semnul **educației** (eng. *education*; fr. *éducation*; germ. *Erziehung*). Din clipa în care lumea îl primește în mijlocul său și până în momentul morții, omul învață. Este educat de părinți și societate, de mediul în mijlocul căruia trăiește și la un moment dat, când educația sa începe să dea roade, omul devine la rândul său educator.

Pentru a putea fi educată, o ființă trebuie să fie educabilă.

Educabilitatea este capacitatea, observată sau inferată¹ pe scara speciei umane și a indivizilor ce o compun, de a optimiza, respectiv de a organiza, adaptările necesare prin condițiile de existență, și de a face din ele tot atâtea ocazii, respectiv obligații, de sporire a cunoștințelor și puterilor valorizate social.

(Doron și Parot, 1999, p. 270).

¹ *a infera* - a trage o concluzie dintr-un fapt, dintr-o observație, cu ajutorul unui raționament.

Cu alte cuvinte educabilitatea este capacitatea de a învăța. Ceea ce îl deosebește pe om de alte ființe este tocmai această capacitate. Oamenii se educă, în timp ce animalele se dresază. Aceasta știm că este marea diferență dintre uman și non-uman. Omul este om tocmai pentru că este educabil¹.

Dacă **educația** ocupă un rol atât de important în viața omului, ar fi firesc atunci ca oamenilor să le fie ușor să vorbească despre ea, să o descrie, numai că lucrurile nu stau deloc astfel. Asemeni tuturor noțiunilor primare, educației nu i se poate atașa o definiție. Oamenii trăiesc, dar cine poate spune ce este viața? Toată lumea gândește, dar cine știe ce este gândul? Toți oamenii învață, însă ce este educația? Nu există definiție universal acceptată a educației, după cum nu poate fi formulată o definiție satisfăcătoare a sufletului, a timpului, a spațiului sau a vieții. Oricât de completă s-ar fi dori o astfel de definiție, rămâne încă mult in- exprimat.

Dificultatea este accentuată de faptul că educația este obiect de studiu pentru multe domenii științifice - pedagogie, psihologie, sociologie, antropologie, filosofie, teologie, istorie, genetică, cibernetică - iar acestea circumscriu la rândul lor ramuri de știință distincte, precum și științe cu caracter interdisciplinar. Fiecare cercetător, fiecare teoretician care se apleacă asupra acestei chestiuni – ca orice om de altfel - are la rândul său o teorie, o definiție sau măcar o părere cu privire la educație. Definiția omului de știință nu este mai exactă ca cea a omului obișnuit. Chiar dacă prima este considerată științifică, iar a doua naivă, ele se aseamănă prin aceea că nu pot fi nici complete, nici precise.

De aceea nu vom încerca nici noi să oferim o definiție a educației, ci vom prezenta câteva astfel de încercări de definire:

☞ Ne naștem slabi, avem nevoie de putere; ne naștem lipsiți de toate, avem nevoie de ajutor; ne naștem proști, avem nevoie de judecată. Educația ne dă tot ce ne lipsește la naștere și ceea ce ne va trebui făcându-ne mari. Educația se face sau prin natură, sau prin

¹ conceptul cunoaște un proces de extindere: 1) studiind inteligența și educabilitatea animală, savantul american John Lilly, specializat în limbajului delfinilor, a descoperit că aceste mamifere cetacee sunt inteligente, comunică printr-un limbaj complex și au chiar simțul umorului; 2) cercetări recente asupra inteligenței artificiale, postulează că de la un anumit grad de complexitate al rețelelor neuronale, o structură cibernetică poate să învețe, precum un copil, la început condusă, apoi singură.

oameni, sau prin lucruri. Dezvoltarea lăuntrică a facultăților și organelor noastre este educație prin natură; priceperea de a întrebuința această dezvoltare este educația prin oameni; cunoștințele dobândite prin propria noastră experiență cu obiectele de care ne apropiem, este educația prin lucruri ... Adevărata învățatură pe care trebuie să o avem este cunoștința condiției omului. Acela dintre noi care știe să treacă mai lesne prin binele și răul vieții, acela este, după părerea mea, cel mai bine educat; de aici urmează că adevărata educație nu stă atât în reguli, cât în exerciții. Începem a învăța chiar când începem a trăi; educația dar începe odată cu existența noastră.

(J.J. Rousseau, 1924, pp. 87, 95).

☞ *Educația este acțiunea exercitată de către generațiile adulte asupra celor care nu sunt încă mature pentru viața socială. Ea are drept scop să trezească și să dezvolte în copil un anumit număr de stări fizice, intelectuale și morale, pe care le solicită atât societatea politică în ansamblul ei, cât și mediul special căruia, în particular, el îi este destinat.*

(Émile Durkheim, 1926, p. 49).

☞ *Educația este activitatea de disciplinare, cultivare, civilizare și moralizare a omului, iar scopul educației este de a dezvolta în individ toată perfecțiunea de care este susceptibil.*

(Immanuel Kant, 1992, p. 17).

☞ *... este o influență intenționată, care urmărește, fie dezvoltarea însușirilor naturale ale copilului, fie să transmită bunurile culturale ale generației vechi. Această influență intenționată este ceea ce numim **educație**. Prin urmare, nu orice influență a generației vechi asupra celei noi o considerăm drept educație, ci numai influența intenționată, pe care generația veche o exercită asupra celei noi. Natural că din momentul în care începe această influență intenționată, prin urmare educația propriu-zisă, nu însemnează că influența neintenționată își pierde valoarea; din contră, putem afirma că educația, adică influența intenționată, nu dă roade favorabile, decât în măsura în care este sprijinită de influența neintenționată.*

Dacă influența neintenționată dă o directivă opusă intențiilor, pe care le urmărește educatorul, acestea nu se vor putea realiza.

(G.G. Antonescu, 1930, pag. 10).

☞ *Disciplina, cultura, eficiența socială, autoperfecționarea, îmbunătățirea caracterului nu sunt decât aspecte ale evoluției capacității într-o experiență echilibrată, pe care este o onoare să o împărtășești. Iar educația este nu numai un mijloc al vieții. Educația este viața. Să menții capacitatea pentru o astfel de educație – iată esența moralei. Căci viața conștientă este o reluare continuă.*

(John Dewey, 1972, p. 303).

☞ *Educația este un act complex, în care, fiind dată posibilitatea ei, un om sau un grup de oameni întreprind asupra altora, cu care dimpreună alcătuiesc o comunitate cu un înțeles caracteristic, o acțiune de influențare conștientă, deci prin mijloace cât mai adecvate, cu intenția de a desăvârși în ei un ideal, a cărui ultimă esență, gândită conștient sau nu, este tendința spre personalitate.*

(Constantin Narly, 1996, p. 79).

☞ *În timp ce pentru mulți adulți viața trece fără ca ei să fi înțeles ceva din ea, nici să fi învățat ceva, lăsându-i în pragul morții, tot așa cum erau când au atins vârsta maturității, pentru copil, viața reprezintă înțelegere și învățatură, numai prin faptul că este copil. Ca să învețe și să înțeleagă este de ajuns să trăiască. Pentru el, viața prin ea însăși este educație.*

(Roger Cousinet, 1978, p. 63).

☞ *... refuzăm să circumscriem educația în „sistemul educațional” propriu-zis și, dintr-o rațiune și mai puternică, în sistemul de învățământ. Într-adevăr, educația poate fi considerată ca reprezentând tot ceea ce contribuie, conștient sau inconștient, prin intermediul tuturor împrejurărilor vieții, atât pe plan afectiv cât și intelectual, la modificarea comportamentului unei persoane sau unui grup și a reprezentărilor sale despre lume ... Întregul mediu de viață este sau poate fi educativ: familia este în mod necesar, dar de asemenea mass media și – de ce nu? – magazinele, metroul, instituțiile administrative, strada.*

(Bertrand Schwartz, 1976, p. 49).

Analizând aceste definiții observăm multitudinea de sensuri pe care le poate lua cuvântul **educație**. Cei care au investigat această problemă – pedagogi (a se vedea Cerghit, în Cerghit și Vlăsceanu, 1988, pp.13-15), filosofi ai educației, psihologi sau sociologi - au identificat câteva accepțiuni majore ale termenului:

➤ ***Educația este acțiune de formare a omului***

Educația este acțiune de ghidare a formării personalității omului până la deplina maturitate (în mod ideal), adică până în momentul în care:

- se dovedește responsabil, deci capătă discernământ;
- și-a format un sistem axiologic coerent și corect orientat;
- devine capabil de a-și conduce singur educația și de a educa la rândul său.

➤ ***Educația este formă de cunoaștere***

Se poate vorbi despre educație în termenii marilor dimensiuni ale personalității: educație morală, religioasă, intelectuală, estetică, fizică sau tehnologică. Fiecare dintre aceste tipuri de educație reprezintă o formă de cunoaștere, de dezvoltare a personalității, caracterizată de un mod specific de relaționare față de lume și de acțiune în aceasta.

Modul în care omul cunoaște se modifică cu trecerea timpului. Astfel, se poate vorbi despre educație în termenii periodizării istoriei. Fiecare epocă a avut ceva specific în modul de a învăța. Se pot distinge astfel: educația antică, a evului mediu, renașcentistă, clasică, modernă sau post-modernă.

➤ ***Educația este acțiune socială***

Educația este ansamblul mijloacelor de presiune și persuasiune pe care o societate le desfășoară cu scopul de a-și face aderenți.

(Doron și Parot, 1999, p. 270)

Educația este un concept sociologic, dar și filosofic, desemnând ideologii, curricule și tehnici pedagogice de învățare și management al cunoașterii și reproducerea socială a personalităților și culturilor.

(Marshall și Scott, 2014, p. 233)

Educația este acțiunea - exercitată de societate/ un grup/ o persoană asupra unui segment social/ unui grup/ unei persoane – de conducere

planificată a învățării. Acțiunea socială se desfășoară conform unei politici educaționale, concretizată într-un proiect social ce promovează un model de personalitate, denumit *ideal educațional*.

➤ ***Educația este proces cu finalitate***

Educația nu se desfășoară la întâmplare, după legile hazardului. Principala dimensiune a educației este cea teleologică. Educația are finalitate, cu o dublă dimensiune - socială și individuală.

La nivelul acțiunii sociale, finalitatea - precisă, prestabilită și urmărită - se numește *ideal educațional*, expresie a unui *ideal social*. Finalitatea poate și trebuie să se concretizeze, în decursul unui interval relativ lung de timp, în transformarea ființei umane într-un sens dezirabil pentru bunul mers al societății. Dincolo de finalitatea socială, fiecare om își construiește în timp o dimensiune teleologică personală, inclusiv în ceea ce privește educația, chiar dacă aceasta nu este întotdeauna conștientizată ca atare.

➤ ***Educația este comunicare***

Educația poate fi privită ca un tip special de relație-acțiune interumană, în care cei doi poli – *educatul* și *educatorul* – participă și colaborează la formarea educatului în sensul urmărit de educator. Reușita educației depinde de:

- deschiderea, stabilirea, menținerea și dezvoltarea unui canal de comunicare între educat și educator;
- tipul de relație interumană care se stabilește între cei doi;
- valoarea mesajului pe care educatorul dorește și reușește să-l transmită educatului

➤ ***Educația este ansamblu de influențe***

Educația constă dintr-un complex de acțiuni intenționate sau incidentale, explicite (formale, non-formale) sau implicite (informale), care contribuie într-o anumită măsură la formarea personalității umane, ca *eu total* - cu cele două dimensiuni ale sale, *eu social* și *eu individual*.

Educație - ansamblu de acțiuni sociale de transmitere a culturii, de generare, organizare și conducere a învățării individuale sau colective (Vlăsceanu, în Zamfir și Vlăsceanu, 1998, pp. 197-198).

Acest proces cu sau fără finalitate explicită se derulează prin experiențe de învățare în care educatul își însușește ansambluri de informație în care sunt integrate situația de învățare, ambianța, educatorul, educatul, relația pedagogică, metodele, procedeele și mijlocele didactice, conținutul propriu-zis și formele de evaluare.

➤ ***Educația este efect***

În acest sens un individ despre care se poate afirma: „*Cutare este un om educat!*”, este cel care și-a însușit acel set obligatoriu de deprinderi, priceperi și cunoștințe ce răspund în mod optim la cerințele de moment ale societății. Omul este educat în măsura în care dovedește o însușire semnificativă a bunurilor simbolice valoroase pentru marea cultură. Este vorba de stăpânirea unui anumit limbaj, a unor reguli de conduită și de acțiune în lume, a unei culturi generale apreciabile.

I.2. Pedagogia – știință și artă a educației

După ce am abordat problema educației și a rolului său în viața omului, următoarea problemă ce se impune studiată este cea a științei care o are drept obiect de studiu. Această știință se numește ***pedagogie*** (eng. *pedagogy, pedagogics*; fr. *Pédagogie*; germ. *Pädagogik*).

Termenul provine din limba greacă și desemna inițial acțiunea de conducere a copilului la școală (gr. *paidagogia*; din *pais, paidos* – copil și *agogé* - acțiunea de a conduce) de către un sclav însărcinat cu acest lucru, numit *paidagogos*. Sensul inițial s-a modificat și *pedagogia* devine acțiunea de a conduce educația, iar *pedagogul*, cel ce are misiunea de a realiza aceasta.

În timp pedagogia se constituie ca știință de sine stătătoare, iar definiția sa formulată în mod sintetic este următoarea:

Pedagogia este știința și arta educației.

Detaliind această definiție, dată fiind complexitatea realității numită ***educație***, termenul ***pedagogie*** permite la rândul său mai multe niveluri de interpretare. Astfel:

➤ ***Pedagogia este știință***

Pedagogia este știința ce are ca obiect:

- elaborarea și sistematizarea unei / unor construcții teoretice cu privire la problematica educației;

- transmiterea unui / unor sistem(e) de atitudini, comportamente, cunoștințe, abilități practice și moduri de acțiune, necesare realizării efective a educației.

Pedagogia studiază modul în care se realizează educația. Fiecare epocă, fiecare spațiu cultural și fiecare pedagog și-au adus contribuția la construirea științei pedagogice. Pedagogia studiază doctrine și tehnici implicate în realizarea educației. Astfel se poate vorbi de:

- *amprenta unui spațiu spiritual* – pedagogie creștină, islamică, iudaică, hindusă, budistă etc.
- *amprenta unui spațiu etno-cultural* – pedagogie franceză, germană, anglo-saxonă, nordică, japoneză, americană, românească etc.
- *amprenta unei epoci* – pedagogia grecească antică, cea clasică, modernă, post-modernă sau contemporană etc.
- *amprenta unui curent sau școli pedagogice* – pedagogia „Educația nouă”, „Step by Step”, „Open”, „Waldorf”, non-directivă, experimentală etc.
- *amprenta unui autor de teorie sau doctrină pedagogică* - pedagogia lui Socrate, a lui Comenius, a lui Pestalozzi, a lui Freinet, a lui Herbart, a Mariei Montessori, a lui John Dewey etc.

➤ ***Pedagogia este artă***

Nu oricine poate fi pedagog, cum nu oricine poate picta și nu oricine poate fi cântăreț de operă. Dincolo de faptul că pedagogia este o știință, că deprinderea sa necesită efort și studiu îndelungat, pedagogia este și un dar cu care unii oameni se nasc. Cel despre care se poate spune: „*Omul acesta este un bun pedagog*”, este un om care dovedește abilitate, tact, ușurință în a transmite cunoștințe, conduite sau abilități practice către un auditoriu. În școală, arta pedagogului se dovedește în măsura în care acesta are în mod curent capacitatea de a comunica cu elevii săi, de a-i înțelege, de a le susține interesul și de a transmite mesajul pedagogic într-o formă adecvată vârstei lor și condițiilor concrete ale formării.

➤ ***Pedagogia este acțiune***

Pedagogia este acțiunea prin care se realizează educația.

În această accepțiune ea presupune un sistem complex de atitudini, de metode și procedee, de moduri de acțiune, prin care este descrisă